

ברכות התורה ~ תוקף וסוג

תוכן

חלק ב': ברכת השבח או ברכת המצוות?

- א. הפסק בברכת התורה
- ב. שיטת תוספות
- ג. שיטת הרא"ש
- ד. הפסק באמצע הלימוד
- ה. פסיקת הלכה

חלק א': ברכת התורה-דאורייתא או דרבנן?

- א. שיטת הרמב"ן- דאורייתא
- ב. שיטת הרמב"ם- דרבנן
- ג. ראיות שהברכה מהתורה
- ד. המהלך החדש
- ה. על איזה ברכה אבדה הארץ?
- ו. פסיקת הלכה

פתיחה

על התורה אנחנו מברכים בכל בוקר ג' ברכות: לעסוק בדברי תורה, והערב נא ואשר בחר בנו. מדוע מצוה אחת זקוקה לשלש ברכות?

הגמרא למדה שברכה זו מהתורה דכתיב 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', עוד דרשה הגמרא בנדריש שהארץ אבדה על כך שלא ברכו בתורה תחילה, וצריך להבין איזה ברכה היא מדאורייתא ועליה אבדה הארץ.

חלק א': ברכת התורה - דאורייתא או דרבנן?

א. שיטת הרמב"ן- דאורייתא

הגמ' ברכות (כא.): לומדת שיש שתי ברכות מהתורה: ברכת המזון וברכת התורה, וז"ל:

מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה? שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת.

מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה - שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו.

אמר רבי יוחנן: למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר, וברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר...

ריו"ח מנסה לעשות ק"ו בין הברכות, ולחייב ברכת התורה לאחריה וברכת המזון לפנייה מהתורה.

הגמרא דוחה את הק"ו, מה לברכת המזון שכן נהנה, ומה לברכת התורה שכן מביא לחיי עולם הבא.

בכל אופן, פשוט בסוגיא שברכת התורה לפנייה דאורייתא, וכ"כ הרמב"ן (השגות על ספר המצוות לרמב"ם):

מצוה טו- שנצטוינו להודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתנו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפנינו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו. ובברכות אמרו מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה שני כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. ורצה ללמוד ברכת המזון לפנינו שיהיה מן התורה ק"ו מזה... והעולה מזה שברכת התורה לפנייה מצות עשה דאורייתא... ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו

ברכות התורה ~ תוקף וסוג

שמקרא בכורים (ע' קלב) אינו נמנה אחת עם הבאתן (ע' קכה) וספור יציאת מצרים (ע' קנז) עם אכילת הפסח (ע' נו) :

כיון שהרמב"ן משיג על הרמב"ם, מבואר שהרמב"ם לא מנה את ברכת התורה כמצווה, וצ"ע מדוע. האם הרמב"ם חלק על כך שיש מצוה מדאורייתא לברך ברכת התורה? או שהרמב"ם מודה שיש מצווה כזאת אלא שאין ראוי למנות אותה כמצווה בפני"ע. למאי נ"מ?

ספר החינוך (מצוה תל) כתב :

שאר הברכות כולן הן מדרבנן, חוץ מאחת שהיא מן התורה – והיא ברכת התורה לפניה... גם הרמב"ן יחשוב אותה מצוות עשה בפני עצמה... כל שקרא בתורה בשחרית קודם שיברך הברכות המתקנות בתורה או ברכת אהבת עולם ביטל מצוה דאורייתא, ולפיכך מי ששכח אם בירך ברכת התורה בשחרית אם לא בירך חוזר ומברך. החינוך תלה את חובת החזרה במקרה של ספק, בכך שחיוב ברכת התורה מדאורייתא.

ב. שיטת הרמב"ם - דרבנן

הרמב"ם (ברכות ח, יב) כתב :

כל הברכות האלו אם נסתפק לו בהם אם בירך, אינו חוזר ומברך... מפני שהן מדברי סופרים... וכן פסק השו"ע (או"ח רט) :

כל הברכות אם נסתפק אם בירך - אינו מברך, חוץ מברכת המזון מפני שהוא של תורה. ומשמע דס"ל דרק ברכת המזון דאוי אבל ברכת התורה דרבנן ולכן אין לחזור עליה. מפרשי הרמב"ם התקשו מה יעשה עם הסוגיא המפורשת בברכות, **המגילת אסתר** כתב :

נראה לי כי דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום, ולא ידעתי למה לא מנאה הרב אם לא חשב שמדרשם בזה הפסוק הוא על דרך אסמכתא בלבד, אמנם עליו להביא ראיה. המגילת אסתר הסכים לרמב"ן דברכת התורה מהתורה, וניסה להסביר ברמב"ם דכל הסוגיא אסמכתא בלבד, אך נשאר בשאלה מה הראיה של הרמב"ם דהסוגיא אסמכתא בלבד. **הצל"ח** (ברכות כא.)¹ מצא ראיה זו :

נראה שהרמב"ם לשיטתו שפסק... הרהור כדיבור דמי... ממילא נדחה הך דרב יהודה שאמר שברכת התורה הוא מן התורה, דהרי במשנתנו שנינו בעל קרי מהרהר בליבו ואינו מברך... עדיין לא בירך ברכת התורה, וכשהוא מהרהר ק"ש בלבו כיון שהרהור כדיבור דמי א"כ הרי הוא קורא בתורה, דאטו ק"ש לאו תורה היא?... ואי ס"ד דברכת התורה לפניה היא מן התורה, א"כ למה אינו מברך לפניה, אלא ודאי דברכת התורה היא מדרבנן.

מדינא דמשנה בעל קרי מברך אחרי המזון בלבד כיון דהוי דאוי, ובעל קרי מהרהר ק"ש (ולרמב"ם הרהור כדיבור) ואינו מברך לפניה ברכת התורה, ומוכח דברכת התורה מדרבנן, דאי הויא מדאוי היה עליו לברך אותה לפני ק"ש².

¹ וכעיי"ז כתב השאג"א (כד).

אכן יש לדחות ראיה זו, דכבר נחלקו השו"ע והגר"א (מז, ד) האם יש לברך ברכת התורה על הרהור. עוד יש לפקפק דק"ש הויה מצוה ולא תורה, ולפי הגר"א והרמ"א א"צ לברך לפני ברכת התורה. וא"כ ממ"נ אין ראיה, דלפי הגר"א לא הויה מצות לימוד תורה, ולפי השו"ע אין לברך על הרהור.

ג. ראיות שהברכה מהתורה

לדרך זו הרמב"ם אכן חולק וסובר שברכת התורה מדרבנן בלבד, וכל דברי הגמרא אסמכתא בעלמא. אך דרך זו איננה פשוטה, **השאגת אריה** (סימן כד) הוכיח דברכת התורה מדאורייתא מג' ראיות:

ברכת התורה לפני הויה מדאורייתא מקרא דכי שם ה' אקרא, ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא בעלמא היא, דא"כ האי ק"ו דריו"ח בהמ"ז לפני מברכת התורה אינו אלא לחייב בהמ"ז לפני מדרבנן, ל"ל למילף מדריו"ח, פשיטא... אסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה.

הרמב"ם במנין המצות שלו לא מנה למ"ע לברכת התורה לפני, ואיני יודע למה... וה"נ מצינן למידק מהא דנדרים... שאין מברכין בתורה תחלה... ברכת התורה דאורייתא דאי מדרבנן הא אמרי' דאנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, וירמיה קדים להו כמה דרי ובימיו עדין לא נתקן...

מדענשו עונש גדול כ"כ דעל דבר זה אבדה הארץ ש"מ דבה"ת הויה מה"ת דאי מדרבנן לא הויה ראוי לעונש גדול כ"כ...

הילכך נקטינן דבה"ת הויה מה"ת ובספק בירך ספק לא בירך חוזר ומברך:

א. ריו"ח ניסה לעשות ק"ו לחייב ברכת המזון לפני מברכת התורה, והנה אם עסקינן באסמכתא בעלמא, למאי בעינן ק"ו הרי סברא פשוטה היא דאסור להנות מהעולם בלא ברכה, אלא ודאי שאין כוונת ריו"ח לחייב מסברא בעלמא ומדרבנן, אלא חיוב דאורייתא מברכת התורה – דאורייתא.

ב. ע"פ הגמ' בנדרים על מה אבדה הארץ- על עזבם את תורתם שלא ברכו בתורה תחילה, ומוכח שברכת התורה היתה כבר בבית ראשון לפני אנשי כנה"ג.

ג. אם נענשו על ברכת התורה בעונש חמור כ"כ, ע"כ שזהו דין דאורייתא, דעל תקנ"ח בעלמא לא הויה נענשים בחורבן הארץ³.

² וכבר הקשה כך המאירי ברכות (כא.):

יש שואלים ק"ש תורה היא והיאך אמרו במשנתנו שאינו מברך לפני אף בהרהור והרי ברכה לפני מן התורה? מ"מ הואיל ואין הדבר ניכר להיותם ברכות מיוחדות לק"ש שהרי ענינים בפני עצמן הן ולא ברכות מיוחדות כגון אשר קדשנו וכו' לקרוא את שמע או אשר בחר בנו וכו' אין מקפידים בהם להקל עליהם במקום טומאה:

³ אכן, יש להעיר דהרמב"ם עצמו למד את הגמ' בנדרים באופן אחר לגמרי, וכ"כ בשו"ת הרמב"ם (סימן קלה):

מה ביאור אומרם מפני מה תלמידי חכמים אינן מצויין לצאת תורה מבניהם... שאין מברכין בתורה תחלה... שיהיה איש תלמיד חכמים נמצא ושיעלה במעמדו כהן עם הארץ או מי שפחות ממנו בחכמה ויקרא תחילה. ומפני שמיעטו בכבוד התורה ולא היו קוראין תחלה בתורה, אלא קוראין אחר פחות מהם, נענשו רובם, שאין תורה יוצאת מבניהם... לפי הרמב"ם הארץ אבדה לא על ברכת התורה הפרטית שאומרים בכל בוקר, אלא על הברכה של הקריאה בתורה בציבור, דהיה צריך להעלות את התלמיד חכם ראשון לתורה, והם נתנו לעמי הארץ לעלות לפני ת"ח ויש בכך בזיון התורה. לפי"ז אי"ש דכבר משה ויהושע תקנו להם לישראל קריאה בתורה בציבור, ואי העלאת ת"ח תחילה יש בה בזיון התורה. דרך זו צ"ע מהמשנה (גיטין נט.): כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום.

ויתכן שזאת הסיבה שהמפרשים בגמרא בנדרים, הטור והשו"ע למדו דעסקינן בברכת התורה הפרטית ולא ס"ל כרמב"ם. אכן המהרש"א בנדרים (פא.) הלך בדרך זו:

לדרך זו, גם לרמב"ם ברכת התורה הוי דאו', אלא שלא מנאה כמצוה בפני"ע, וצ"ב מדוע.
הרמב"ן העלה אפשרות זו, לכלול את ברכת התורה כחלק ממצוות לימוד תורה אבל דחאה, שהרי מקרא ביכורים היא מצוה בפני"ע ואינה חלק מביכורים, וכן סיפור יצ"מ אינו חלק ממצות הפסח.

ד. המהלך החדש

ויש ליישב כדברי **ערוך השולחן** (או"ח מז, ב) :

כל הגדולים הסכימו שברכה זו היא מן התורה [פרי"ח, מג"א ושאגת אריה] ותמהו על הרמב"ם שלא מנה מצוה זו, ובודאי ס"ל דברכה זו היא מדרבנן ככל הברכות ונדחקו לישיב דעתו.

ולענ"ד אינו כן, וגם הרמב"ם ס"ל שהיא מן התורה כמבואר מהש"ס שהבאנו וכן הוא בירושלמי אלא דס"ל שזהו חלק מחלקי המצוה דלימוד תורה ומצוה אחת היא, ומה שהביא הרמב"ן ראייה ממקרא ביכורים והבאתו שהם שני מצות וכן סיפור יציאת מצרים עם אכילת הפסח תמיהני דהתם הם בשני עיתות ויש הפסק בין זל"ז משא"כ ברכת התורה מחויב ללמוד קצת תיכף אחר הברכה, וא"כ מצוה אחת היא. וזה שברהמ"ז נחשבת למצוה בפני"ע אף שחיובה תיכף אחר האכילה זהו מפני שהאכילה אינה מצוה אלא הכרח אבל לימוד התורה שהיא מצוה הוה הברכה חלק מהמצוה.

ברכת התורה היא חלק ממצוות לימוד תורה, ולא דמי למקרא ביכורים שיש מקרים בהם מביא ואינו קורא, וכן ברכת המזון היא ברכה בפני"ע שאין מצוה לאכול, אבל ברכת התורה היא חלק מלימוד התורה.

ערוה"ש טען שיש חילוק זמנים בין הדוגמאות שהביא הרמב"ן, ובין ברכת התורה.

ונראה לומר שלפי הרמב"ם ברכת התורה איננה רק בזמן אחד עם לימוד התורה, אלא מהות אחת ממש.

ונבאר הדברים :

אנחנו מברכים על התורה בכל בוקר כמה ברכות : אקב"ו לעסוק בדברי תורה, והערב נא ואשר בחר בנו.

ויש לתמוה היכן מצאנו ג' ברכות על מצוה אחת?

וכבר הקשה כן **הראב"ד** [ברכות ה:] :

ג' ברכות כנגד תורה משנה ומדרש- אטו כל ענין תורה לאו ענין אחד הוא ולמה צריך ברכה לכל אחד ואחד?..

לא אמר רב פפא אלא משום דמספקא ליה הי מינייהו עיקר.

הראב"ד טען שבאמת היה מספיק לברך ברכה אחת, אלא כיון דפליגי אמוראים מאי מברך, מברכים את כל הנוסחאות.

שאינן מברכין בתורה תחלה. עיין בפירושים ועי"ל כלפי מה שאמרו בפרק בני העיר כל ת"ח שמברך לפניו כהן ע"ה אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר ולמשנאי גוי והיינו שאין הת"ח מברכין בתורה תחלה ומניחין לברך לפניו כהן ע"ה והיינו דדריש ליה הכא מלא הלכו בה שהרואה ת"ח שפל לפני ע"ה אומר אין נחת רוח בתורה כפירש"י שם והשתא הוה שפיר מדה כנגד מדה שאין מצויין בני ת"ח להיות ת"ח. ובפרק הפועלים דריש ליה מאשר נתת לפניו כנוי דלפניהם יתפרש כפשוטו לפי דרכינו :

אבל ה**טור** (או"ח, מז) באר אחרת :

עוד יש ברכה אחרת על התורה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו... ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העמים וקרבתו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום.

והגדיר ה**ב"ח** :

ברכה ראשונה היא כשאר ברכה שמברכין על המצוה וכן כאן מברך לעסוק בדברי תורה... אבל ברכה זו השנייה⁴ אינה כי אם ההודאה ושבח על מה שנתן לנו תורתו כלי חמדתו מתוך האש, להורות על קדושתה ורוחניותה ובחר בנו מכל האומות וקרבתו לפני הר סיני, ולפי שהזהיר אותנו בתורתו שלא נשכח מעמד הר סיני... לפיכך צריך לכוין בברכה זו השנייה להודות לו. ברכה ראשונה 'לעסוק בדברי תורה' היא ברכת המצוות. ברכה שניה- 'אשר בחר בנו' היא ברכת השבח, להודות לה' על שבחר בנו ונתן לנו את התורה חמדה גנוזה ויקרה בית חיינו. ויש לשאול איזה ברכה היא העיקרית מדאורייתא ואיזה ברכה היא רק תוספת מדרבנן.

ה. על איזה ברכה אבדה הארץ?

הגמרא בבבא מציעא (פה.) אמרה :

אמר רב יהודה אמר רב : מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו. שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניכם. אמר רב יהודה אמר רב : שלא ברכו בתורה תחילה.

הארץ אבדה על כך שלא ברכו בתורה תחילה, ויש לעיין, על איזה מהברכות אבדה הארץ.

ונחלקו הראשונים בדבר, רש"י פרש :

שלא ברכו בתורה תחילה - כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה, קרא יתירא 'אשר נתתי לפניכם' קדריש, ברכת אשר בחר בנו מכל העמים שהיא לפניה של דברי תורה, וכיון דלא מברכי גליא דעתיהו שאינה מתנה חשובה להם.

רש"י הסביר שלא ברכו את ברכת 'אשר בחר בנו', והדבר רמוז בלשון הפסוק 'אשר נתתי לפניכם' שלא לקחו את התורה עם נותן התורה, והפרידו בין עצם התורה להקב"ה⁵.

ולפי"ז הארץ חרבה על שלא ברכו את ברכת 'אשר בחר בנו', וא"כ משמע שהיא שברכת התורה מדאורייתא היא ברכת השבח.

⁴ הב"ח למד ש'הערב נא' היא חלק מהברכה הראשונה, ולכן יש רק שתי ברכות.

⁵ והרחיב המהר"ל בהקדמתו לתפארת ישראל בבאור הדבר :

ודאי הדבור בפה היו מברכים, אבל הכוונה... ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל, ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך הש"י ויתעלה שמו על זה בכל לבו וכפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם... כי התלמיד חכם לבו דבק אל התורה כי חביבה התורה על לומדיה, ובשביל אהבתם לתורה דבר זה מסלק אהבת המקום בשעה זאת שבאים ללמוד, כי כאשר באים ללמוד תורה ואהבתם אל התורה, אין בלמוד שלהם האהבה אל השם יתברך במה שנתן תורה, כי אין האהבה לשנים...

ולא הלכו בה'- שלא לקחו התורה עם סבתה, כי לקיחת התורה עם סבתה נקרא הליכה בתורה לגמרי.

אבל הטי"ז (או"ח מז) כתב :

ולא הלכו בה ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמ"ש וזהו שלא ברכו בתורה תחלה כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורח דוקא.

הטי"ז דייק 'ולא הלכו בה' היינו שלא עמלו ולא ברכו לעסוק בדברי תורה, ולפי"ז עיקר ברכת התורה היא ברכת המצוות – 'לעסוק בדברי תורה'

כלומר, נחלקו רש"י והטי"ז איזה ברכה דאו' ואיזה ברכה היא תקנ"ח, לפי הטי"ז מדאו' ברכת לעסוק-ברכת המצוות, ומדרבנן תקנו שבח- אשר בחר בנו, אבל לפי רש"י להיפך, מדאו' ברכת אשר בחר בנו, ומדרבנן ברכת המצוות.

ולפי"ז נראה ליישב את השמטת הרמב"ם את ברכת המצוות מספר המצוות.

הרמב"ן למד שברכת אשר בחר בנו דאו', כמבואר בדבריו לעיל, שענינה של ברכת התורה הוא שבח :

שנצטיינו להודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתנו תורתו אלינו...

שנ' כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו.

וא"כ ודאי שברכת השבח אינה חלק מהמצוה אלא חיצונית ונפרדת ממנה, ודמי ממש למקרא ביכורים והבאת הביכורים שהם מצוות נפרדות.

אבל הרמב"ם למד כטי"ז, דברכת התורה מדאו' היא ברכת המצוות, והיא באמת חלק אינטגרלי ממצות הלימוד, וא"כ אין צורך למנות אותה כמצוה בפני"ע אלא התורה והברכה עליה הם מצוה אחת.

ונראה להוכיח שהרמב"ם סובר שברכת התורה היא ברכת המצוות.

הגמ' **בברכות** (יא :) אמרה :

השכים לשנות, עד שלא קרא ק"ש צריך לברך,

משקרא ק"ש אין צריך לברך- שכבר נפטר באהבה רבה.

וכתבו תוספות :

בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום.

ונשאל להרב ר' יצחק כגון **אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר** שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד?

והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי... ואפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה... אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום.

תוספות סוברים שאין צורך ללמוד מיד אחרי ברכת התורה, דבבבלי אין לכך זכר, וגם הירושלמי לא הזיקק ללמוד אלא אחרי אהבה רבה, אבל אחרי ברכת התורה אין שום צורך ללמוד.

אבל הרמב"ם (תפילה ז, י- יא) כתב :

המשכים לקרוא בתורה קודם שיקרא קריאת שמע... נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא ואלו הן:

אקב"ו על דברי תורה, והערב נא... המלמד תורה לעמו ישראל, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו...

בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר כך קורא מעט מדברי תורה, ונהגו העם לקרוא ברכת כהנים...

ומבואר ברמב"ם דהקפיד להזקיק ללמוד מיד אחרי ברכת התורה, ונראה דס"ל דהויא ברכת המצוות ולא ברכת השבח.

הקריית מלך הביא מקור לרמב"ם מדברי הירושלמי 'והוא ששנה על אתר', המעשה רוקח השלים את המהלך וכתב:

קורא מעט מדברי תורה. משמע שתכף לברכת התורה יש לו לקרות איזה דבר שלא תהיה הברכה על מגן זומיא דברכת המצוות וברכת הנהנין שיש לסמוך עשיית המצוה אל הברכה תכף בלי הפסק ועוד יש ראייה לזה ממ"ש בירושלמי שהזכירו התוספות שם והוא ששנה על אתר פירוש שלמד לאלתר.

ואף שהתוספות עצמם דחו דברי הירושלמי הזה מכח התלמוד שלנו לפי דרכם שם, כבר סיימו ז"ל דמנהג הצרפתים לומר פסוקים וברכת כהנים וכו' ע"פ הירושלמי כנ"ל ולזה הסכים הרב ב"י.

נחלקו תוס' והרמב"ם האם צריך ללמוד אחרי הברכה, ותלי בשאלה האם ברכת התורה היא ברכת המצוות או ברכת השבח.

ונראה לדקדק בלשון התוספות דס"ל כרמב"ן, דברכת אשר בחר בנו היא הברכה העיקרית, שכתבו:

ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום.

ויש לתמוה מדוע הקדימו את ברכת 'אשר בחר בנו' לברכת 'אשר קדשנו', הרי סדר הברכות הוא אקב"ו תחילה?

אלא ודאי דס"ל לתוס' שברכת אשר בחר בנו היא העיקרית ולכן הזכירוה ראשונה, וא"כ מוכח דתוס' סבר כרמב"ן דברכת אשר בחר בנו- ברכת השבח היא עיקר ברכת התורה.

מה שנתר ליישב לפי לדרך זו, היא פסיקת הרמב"ם- שו"ע, שבמקרה שהסתפק אם ברך ברכת התורה-לא יחזור, והרי לדרך זו גם לרמב"ם הוי ברכה דאו'?

ובמהלך השיעור אמרו הלומדים, דאם עסקינן בברכת המצוות, הרי שיטת הרמב"ם שבכל המצוות אם כבר קיים את המצוה ולא ברך- לא יחזור ויברך, וז"ל הרמב"ם (אישות ג, כג):

כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה.

כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, ותפקיד הברכה להכין למצוה, ואם כבר קיים את המצוה, מה שנעשה – נעשה ואין אפשרות לברך שוב.

וא"כ ה"נ אם מסתפק האם ברך ברכת התורה, וכבר למד- אינו יכול לחזור ולברך.

ברכות התורה ~ תוקף וסוג

ונראה דסברא זו שייכת רק בברכת המצוות, דמה שנעשה כבר נעשה, אבל בברכת הנהנין, כל שלא סיים לאכול- יחזור ויברך, וגם בברכת המזון שהיא ברכה אחרונה, אם יש לו ספק - חייב לחזור ולברך מספק דאורייתא, דסייס חייב להודות על המזון וספק דילמא לא יצא ידי חובה, אבל ברכת המצוות, לאחר שכבר קיים אי אפשר לחזור ולברך אפילו בדאורייתא. עוד יש לצרף את שיטת הרמב"ם שברכה לבטלה אסורה מדאורייתא משום לא תשא ולכן יש להחמיר בספק ברכות ולא לחזור ולברך.

ו. פסיקת הלכה

השו"ע פסק שאין לחזור אלא על ברכת המזון בלבד, וכן פסק הגרע"י, וז"ל **הילקוט יוסף** (מז, ב) :
ב. יש אומרים שברכות התורה הם מן התורה, ולדעתם מי שנסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, יש לו לברך מספק. ויש חולקים ואומרים שברכות התורה הם מדרבנן, ולדבריהם אם נסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, אינו חוזר לברך מספק. וכיון דקיימא לן דספק ברכות להקל, לפיכך העיקר לדינא שאם נסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, אינו חוזר לברך. ואם יש שם אחד שעדיין לא בירך ברכות התורה, יבקש ממנו שיכוין עליו להוציאו ידי חובה, וגם הוא יתכוין לצאת ידי חובה, ויצא ידי חובה מספק בשמיעה. ואם אין שם מי שיוציא אותו ידי חובה, הנכון הוא שיתן דעתו לצאת ידי חובה בברכת אהבת עולם שלפני קריאת שמע. [וטוב שאחר התפלה ילמוד מעט בדברי תורה].

אבל **המשנה ברורה** (מז, א) פסק :

ברכת התורה - עיין בשאגת אריה דמסיק שברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברכת התורה חוזר ומברך, ומ"מ כיון שהוא לו ספק לא יברך אלא ברכת אשר בחר בנו שהיא המעולה שבברכות.

המשנ"ב פסק ברכת התורה דאוי ולכן מי שמסתפק האם ברכה, חייב לחזור. אלא שלמעשה פסק לחזור רק על ברכת 'אשר בחר בנו' שהיא המעולה שבברכות.

האגרות משה (או"ח א, כא) נימק זאת מטעם אחר :

ברכת התורה שהוא מדאורייתא אינו מצד שצריך לברך על המצוה דהא מדאורייתא ליכא חיוב לברך על המצוה ולכן אף על התורה אינו מצד המצוה, אלא שחייב לברך על נתינת התורה... לפ"ז היה מקום לומר דלשון וצונו הוא עיקר בברכה על המצוה שתקנו רבנן... וברכת **אשר בחר** היא הברכה **דצריך מדאורייתא**... ובספק שאין צריך לברך אלא אשר בחר לבד הוא משום שספק דרבנן לקולא ומצד חיוב הדאורייתא שהוא לחומרא יוצא באשר בחר.

הלכה כרמב"ן דברכת התורה דאוי, אך הברכה הדאורייתאית היא ברכת השבת- 'אשר בחר בנו', ברכת אקב"ו היא ברכת המצוות מדרבנן ואין לחזור עליה במקרה של ספק, ולפני"ד א"ש היטב.

חלק ב': ברכת השבח או ברכת המצוות?

א. הפסק בברכת התורה

לעיל הסברנו שמחלוקת הרמב"ם והרמב"ן האם למנות את ברכת התורה כמצוה בפני"ע, תלויה בשאלה האם זוהי ברכת השבח וא"כ עומדת היא בפני"ע, או שהיא ברכת המצוות והוי חלק אינטגרלי מהלימוד.

ותלינו בכך את מחלוקת הפרשנים בהבנת הגמרא בנדריים 'על מה אבדה הארץ- שלא ברכו בתורה תחילה', האם לא ברכו את ברכת 'לעסוק בדברי תורה'- מצוות, או 'אשר בחר בנו' – שבח. ונראה שלמחלוקת זו השלכות רבות לענין הפסק בברכת התורה.

הגמרא בברכות (יא): אמרה:

השכים לשנות, עד שלא קרא ק"ש צריך לברך,

משקרא ק"ש אין צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה.

מי שלומד לפני התפילה- צריך לברך ברכת התורה בנפרד, אך מי שמתפלל ואח"כ לומד, יוצא ידי חובת ברכת התורה באהבה רבה ואינו צריך לברך שנית.

ב. שיטת תוספות

והקשו **תוספות:**

בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום.

ונשאל להרב ר' יצחק כגון **אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר** שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד?

והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי... ואפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה... אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום.

בירושלמי מבואר שברכת אהבה רבה פוטרת את ברכת התורה בתנאי שלמד לאלתר.

והנה, המנהג באשכנז היה ללכת לעבודה מיד אחרי התפילה, ולהתחיל ללמוד רק אחה"צ, וצ"ע דלא נהגו ללמוד אחרי הברכה?

תחילה תרצו תוס' דהבבלי חולק על הירושלמי ולדידן לא בעינן ללמוד כלל.

עוד תרצו תוס' דאין מחלוקת בין התלמודים, אלא שהירושלמי עסק בברכת אהבה רבה שאינה מיוחדת לברכת התורה, ולכן צריך ללמוד מיד כדי שיהיה ניכר שמכוון לצאת בברכת התורה. הבבלי עוסק בברכת התורה המיוחדת שהיא באמת לא זוקקת לימוד לאלתר.

בכל אופן, מדברי תוס' עולה שאין צורך ללמוד אחרי ברכת התורה. וצ"ע, הרי כל הברכות מברך עליהם עובר לעשייתן, וכיון שברך על התורה חייב ללמוד לאלתר, כפי שאכן פסק **הרמב"ם** (תפילה ז, י- יא):

המשכים לקרוא בתורה קודם שיקרא קריאת שמע... נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא ואלו הן:

אקב"ו על דברי תורה, והערב נא... המלמד תורה לעמו ישראל, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו... בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר כך קורא מעט מדברי תורה, ונהגו העם לקרוא ברכת כהנים...

ונראה פשוט דהרמב"ם למד דברכת התורה היא ברכת המצוות, ותוס' ס"ל דהוי ברכת השבח.

תוס' המשיכו והביאו את דברי ר"ת:

והיה אור"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה ללמוד א"צ לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של שחרית פוטרת עד שחרית אחרת, ולא נהירא. הצרפתיים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים... מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"צ כמ"ש.

ר"ת סבר שברכת התורה נאמרת כל בוקר כמו ברכות השחר, ולא תלי כלל בשאלה האם לומד או לא. תוס' כתבו על ר"ת 'לא נהירא' ומשמע דדחו דבריו, מאידך, תוס' הביאו את מנהג הצרפתיים שנהגו לומר פסוקים מיד אחרי ברכת התורה וכתבו על כך 'א"צ כמ"ש' ומשמע דס"ל דאין צורך ללמוד מיד.

ג. שיטת הרא"ש

והנה כתב הרא"ש (ברכות א, יג):

המברך על התורה ולמד אין צריך לחזור ולברך אם הפסיק באמצע, לכך הוצרך לומר והוא ששונה על אתר על הנפטר באהבה רבה. ולא על המברך ברכת התורה, דאי לא תימא הכי היה לו להשמיענו בעלמא דהפסק שבאמצע עסק דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך כל שכן הנפטר באהבה רבה. מסתבר שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד ותמיד דעתם על לימודם לא חשיב הפסק לענין הברכה.

לכאורה דברי הרא"ש קרובים לדברי תוס', אך המעיין ישים לב להבדל גדול, ועמד על כך בחכמת שלמה (יא):

דברי התוס' מורים שיכול לברך ברכת התורה אפילו לא אמר פסוקים ואינו לומד כלל... אבל בדברי הרא"ש נראה דפשיטא שאי אפשר לברך ברכת התורה אם לא שילמוד או יקרא פסוקים. תוס' עוסק במקרה שברך על התורה ולא למד כלל עד הצהריים, אבל הרא"ש עוסק במקרה שברך והתחיל ללמוד אלא שהפסיק באמצע הלימוד.

והקשה הבית יוסף (מז) על תוס':

וקשה לי דמאי שנא מברכת המוציא שאם הפסיק בין ברכה לאכילה צריך לחזור ולברך?

ומשמע שכן הדין בברכות המצות שאם הפסיק בין הברכה לעשיית המצוה צריך לחזור ולברך?

הב"י דימה ברכת התורה לברכת המוציא, וההלכה הפשוטה היא דאסור להפסיק בין הברכה לתחילת האכילה, אך לאחר שהתחיל לאכול יכול לדבר כרצונו, א"כ דברי הרא"ש א"ש דכיון שהתחיל ללמוד, יציאתו לעסקיו איננה הפסק, אבל דברי תוס' צ"ע, כיצד יתכן לברך בלי ללמוד כלל, על מה תחול הברכה?⁶

⁶ מחמת קושיא זו, הפני"ח והב"ח דחקו מאד בדברי תוס', והעמידו דבריו כדברי הרא"ש.

הב"י ניסה לתרץ :

ונראה לי דשאני ברכת המוציא שאין הברכה באה אלא על הנאת האכילה וכן ברכות המצות אינן באות אלא על עשיית המצות והאכילה והמצות אינם דברים שצריך לעשותן תמיד ומשום הכי כשעושה אותם צריך שלא יפסיק ביניהם להוכיח שהברכה חוזרת על האכילה או על עשיית המצוה אבל תלמוד תורה כיון שאדם מחוייב שלא להפסיק מלהתעסק בו כלל כשבא ללמוד כמה שעות אחר שברך לא מוכחא מילתא שקורא בלא ברכה דאיכא למימר כשהשכים בירך ושנה לאלתר.

ועוד יש לומר דאכילה ועשיית המצות כיון שאם רצה שלא לעשותן עד אחר שעה הרשות בידו כשמפסיק בין ברכה לאכילה או לעשיית המצוה נראה שאותה ברכה אינה חוזרת על אותה אכילה או אותה עשייה אבל תלמוד תורה שחייב לעסוק בה תמיד כשמפסיק בין ברכה ללימוד לא הוי הפסק מאחר שבאותו זמן שהפסיק היה מחוייב ללמוד.

יש הבדל יסודי בין ברכת התורה לשאר הברכות, התורה היא מצווה תמידית, אבל אכילה ומצוות אפשר לעשות בזמן אחר, ולכן אין הפסק בין הברכה ללימוד כיון שתמיד יש חיוב ללמוד תורה.

ומשמע בדבריו שכל הצורך לחבר בין הברכה לאכילה והמצווה הוא צורך חיצוני, כדי שיהיה מוכח שהברכה קאי על האכילה או המצוה, וזהו הסבר מחודש מאד.

עוד צריך להבין כיצד החיוב ללמוד תורה מחבר בין הברכה ללימוד, וצ"ע.

ד. הפסק באמצע הלימוד

הפוסקים דנו במקרה שהפסיק בלימוד ואח"כ חזר לתלמודו :

הטור כתב :

ברך ברכת התורה והתחיל ללמוד והפסיק אחר כן בלימודו אינו צריך לברך כל היום, אם הוא רגיל תמיד לעסוק בתורה ואף כשיוצא לעסקיו ממחר לעשות צרכיו כדי שיחזור ללמוד לא חשיב הפסק לענין ברכה ואף אם לומד בלילה, הלילה הולך אחר היום וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן, ואם ישן כתב הרא"ש שאף ביום אם ישן שינת קבע על מטתו הוי הפסק.

הרא"ש ובעקבותיו הטור, סברו שברכת התורה היא ברכת המצוות ותלויה בדין הפסק, ולכן אם למד ברצף כל הלילה ולא ישן, אינו מברך שוב בבוקר, אך אם ישן באמצע היום חשיב שינת קבע והוי הפסק.

הבית יוסף הביא שיטות נוספות :

כתב רבינו שמחה ששינה ומרחץ מפסיקים, ואם בא ללמוד אחריהם צריך לברך שהן היסח דעת כי אי אפשר לו ללמוד כשהוא ישן או במרחץ או בבית הכסא.

מיהו הר"ם כתב שלא היה רגיל לחזור ולברך אלא אחר הפסק של שינת קבע לפי שאינו מסיח דעתו מללמוד אפילו בהפסק מרחץ ובית הכסא. והאגור כתב טעם אחר לפי שאף כשהוא נפנה צריך לזוהר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנח :

וכתב עוד האגור שאביו הנהיג שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע וכן ראוי לעשות כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות עכ"ל.

האגור הקל שאין בית המרחץ הפסק כיון שנוהגים שם דינים והלכות, והביא מדברי אביו שגם על שנת קבע אין לברך וסב"ל.

ותמה הב"י על הוראה זו :

ויש לתמוה דהא בין להרא"ש בין לרבינו שמחה בין להר"ם שינה הוי הפסק ולא חזינן מאן דפליג עלייהו?

כל הפוסקים שהובאו בב"י הסכימו שיש הפסק בברכת התורה, אלא שחלקו מהו הדבר המפסיק, ולכ"ע שינה על מיטתו אפי' ביום הוי הפסק, א"כ אין כאן שום ספק, ומאי שייכא הכא טענת סב"ל? וסיים הב"י :

ואפשר שטעמם משום דלר"ת אפילו שינת כל הלילה לא הוי הפסק כמו שאכתוב בסמוך, ואף על פי שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים חולקים עליו היינו בשינת לילה, אבל בשינת יום מיהו יש לחוש לדבריו, וכן נוהגים העולם...

מנהג העולם הוא כשיטת ר"ת, דאין הפסק לברכת התורה אפילו בשינת לילה עד הבוקר הבא, ואע"פ שלענין שינת לילה אין הלכה כמותו, אך לענין שינה ביום יש לחוש לדבריו.

וצ"ע, הרי כבר תוס' דחו את דברי ר"ת ומדוע נהגו כמותו, ועוד צריך להבין מאי פשרה היא זו לחלק בין שינת קבע ביום לשינת קבע בלילה.

והסביר **מחצית השקל** (מז, יב) :

לר"ת דסבירא ליה אפילו שינת לילה לא הוי הפסק, על כרחך מה שמברכים כל יום ברכת התורה היינו שקבעו חכמים ברכה זו כל יום **דומיא דכל ברכת השחר שמברכים כל יום**.

אלא דבזה אנו חולקים על ר"ת... כיון שהשכים אף שלא עלה עמוד השחר מקרי לענין זה יום אחר, שצריך לברך.

ר"ת צודק בכך שברכת התורה היא ברכת השבח כשאר ברכות השחר, ומברכים רק פעם אחת ביום, ומה שתוס' דחו את ר"ת, היינו רק בענין העומד ממטתו בלילה על מנת ללמוד, דאע"פ שלא עלה עמוד השחר, כיון שמתחיל ללמוד חייב לברך, ולא תלי בעלות השחר כר"ת, אבל עצם השיטה שברכת התורה פעם ביום כברכות השחר מקובלת.

עלה בידינו שנחלקו ר"ת והרא"ש בשאלה האם ברכת התורה היא ברכת השבח כברכות השחר, וא"כ יש לברך רק פעם אחת בכל בוקר, ולא אכפת לן מתי למד (ר"ת), או שהיא ברכת המצוות וחייב לברך עובר לעשייתן ואם הפסיק חייב לברך שוב (רא"ש) ולמחלוקת זו השלכות רבות.

ה. פסיקת הלכה

השו"ע (או"ח מז) כתב :

ז. ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה, אם למד מיד בלי הפסק.

ט. י"א שאם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו, אין בכך כלום.

והנכון שלא להפסיק ביניהם, וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה.

השו"ע פסק שברכת אהבת עולם פוטרת רק אם למד מיד, אך ברכת התורה פוטרת אפי' אם לא למד מיד, אלא שנכון לא להפסיק ביניהם.

כלומר השו"ע פוסק כשיטת תוס' לישב בין הבבלי לירושלמי ולכן יש לחלק בין ברכת התורה ובין אהבת עולם.

וכתב על כך **המשנה ברורה** (מז, יט):

המחבר דמסכים לדעת היש אומרים הזה דלא כתב המחבר רק והנכון וכו'...

טעמם דדוקא באהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה אז אינו פוטר אלא א"כ למד מיד בלי הפסק אבל ברכת התורה פוטרת כל היום אפילו לא למד אחר תפלת שחרית עד חצי היום. ולא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה להמצוה דשאני הכא דמצוה להגות יום ולילה, וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת.

אבל רוב האחרונים חולקין וסבירא להו דדין ברכת התורה כמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול וכן הסכים הפ"ח והגר"א והחיי"א...

אם אירע לו שהפסיק אחר ברכת התורה, יותר טוב שיכוין אח"כ בברכת אהבה רבה לצאת... וילמוד מעט תיכף אחר תפלתו.

השו"ע פוסק כתוס', אבל האחרונים נקטו כרא"ש דלא יתכן לברך ולא ללמוד, ואם הפסיק בין ברכה ללימוד חייב לברך שוב. למעשה, המשנ"ב חושש ומציע לכוון באהבה רבה וילמוד מיד אחרי התפילה. עוד פסק **השו"ע** (או"ח מז):

י. הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, כיון שדעתו לחזור ללמוד, לא הוי הפסק, וה"ה שינה ומרחץ ובית הכסא.

יא. שינת קבע ביום, על מטתו, הוי הפסק. וי"א דלא הוי הפסק, וכן נהגו.

השו"ע פוסק כדברי הרא"ש ששינת קבע הוי הפסק, אך הביא את שיטת אבי האגור שאין לברך וכן המנהג.

ונראה שוב שהשו"ע פוסק למעשה כמנהג העולם - כשיטת ר"ת, דהוי ברכת השבח ואינו חוזר ומברך אלא מיום ליום ולא תלי כלל בהפסק.

המשנה ברורה לשיטתו כתב:

וכן נהגו - ובלי"ח כתב ולי נראה שהמברך תע"ב, וכן הסכים הפ"ח וא"ר... הגר"א... הח"א להלכה. ואף דבפמ"ג משמע דנוכל לסמוך על המנהג הזה שלא לברך עכ"פ, נראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד.

האחרונים לא קיבלו את שיטת ר"ת, וסברו דשינת קבע הוי הפסק וצריך לברך, אך למעשה המשנ"ב סומך על השו"ע ואינו חייב בברכה, אלא שמאפשר לסמוך גם על האחרונים והמברך לא הפסיד. עד עתה ראינו מקרים בהם ר"ת מקל ופוטר מברכה חוזרת, אך מצאנו נפקא מינה הפוכה, וכ"כ **השו"ע** (מז, יב):

אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן.

ודייק המגן אברהם:

משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר.

וצ"ע, דבשלמא לסברת הטור דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום, א"כ מה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר... אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך?

ברכות התורה ~ תוקף וסוג

המג"א מדייק בלשון השו"ע שאם היה ער כל הלילה ללא הפסק לא יברך שוב בבוקר, וקשה, הרי זוהי שיטת הרא"ש והטור, אבל לפי ר"ת שכך הוא מנהג העולם, לעולם בבוקר צריך לברך:

משמע שהמג"א נוקט להלכה כשיטת ר"ת, וכך אכן פסק **בהלכות שבועות** (תצד):

קשה דהא אגן קי"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתינו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו... **לכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר**, אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת י"ח:

ולפי"ז גם מי שהיה נעור כל הלילה חייב בברכת התורה בבוקר, אלא שהרוצה להחמיר ולחשוש לשיטת הרא"ש ישמע את הברכה מאחר.

רבי עקיבא איגר חלק על דברי המג"א:

יסוד דברי המג"א תמוה לי, דאדרבא מדנקט הלילה הולך אחר היום. משמע דברכת התורה לא פטר רק יום א'..

המג"א למד שכוונת השו"ע שאם היה ער בלילה לא יברך בבוקר, אבל רעק"א טען שכוונת השו"ע אחרת לגמרי, אם היה ער בלילה- לא יברך בלילה, אבל בבוקר ודאי שיצטרך לברך, והיינו ממש כר"ת.

גם לדינא רעק"א חלק על המג"א ונקט:

לק"מ, דלהדיא מבואר בב"י שרש המנהג דנהגו שלא לברך כשישן. דמקורו מהאגור... כי המיקל בברכות לא הפסיד.

הרי דמפני חשש ברכה לבטלה נהגו שלא לברך בישינה ביום ולחוש לדעת ר"ת. אבל בניעור כל הלילה אין לברך. דהעיקר דלא כר"ת. זולת בישינה בלילה צריך לברך כשיאיר היום בממני"פ דלר"ת היום גורם לברך. ולהרא"ש השינה גורם לברך. וה"ה בישינה ביום וניער כל הלילה שלאחריו דמברך בבקר בממני"פ.

למרות שרעק"א למד בשו"ע שפוסק כר"ת ויש לברך בבוקר אף אם לא ישן, אך למעשה נקט רעק"א להחמיר משום סב"ל ולא לברך אלא אם כן מתקיימים שני התנאים: גם ישן- הפסק וגם עבר יום והגיע הבוקר.

לפי"ז, הנעור בלילה שבועות וישן ביום לפני, יכול לברך בבוקר ממני"נ, גם עבר יום וחייב ברכה לר"ת, וגם ישן בערב שבועות והוי הפסק לרא"ש.

'קצירת האומר'

בברכת התורה יש ג' ברכות, ונראה שברכה אחת היא העיקרית מדאורייתא ועליה אבדה הארץ והשאר תוספת מדרבנן. נחלקו רבותינו האם עיקר ברכת התורה היא ברכת השבת- 'אשר בחר בנו' או ברכת המצוות – 'לעסוק בדברי תורה'.

למחלוקת זו נ"מ רבות:

אם הברכה שבת, הוי מצוה בפני"ע (רמב"ן) / אבל אם ברכת המצוות הוי חלק מתלמוד תורה (רמב"ם לפי ערוה"ש).

ספק ברכך, האם יחזור? המשני"ב נקט לחזור רק על אשר בחר בנו, ולפי האג"מ היינו משום שברכת אשר בחר בנו היא דאו', והשאר דרבנן.

הפסק- ברכת המצוות חייב לברך עובר לעשייתן, ולכן צריך ללמוד מיד אחרי הברכה (ירושלמי, רא"ש), ואם הפסיק חייב לברך שוב (רא"ש). אבל לפי ר"ת זוהי ברכת שבח כברכות השחר, ולכן אפי' לא למד מיד, וכ"ש אם הפסיק בעבודה או מרחץ או שינה דא"צ לחזור ולברך עד ליום המחרת.

מאידך אם עבר יום ולא הפסיק בלימוד, לפי הרא"ש לא יברך ולפי ר"ת יברך.

פשט שו"ע, המנהג, וכ"כ המג"א, כר"ת, ולפי"ז הנעור כל הלילה מברך שוב בשחרית.

האחרונים (גר"א, חיי"א ועוד) נקטו דברכת התורה כברכת המצוות וכשיטת הרא"ש.

רעק"א למד שהשו"ע פוסק רק סב"ל, ולמעשה יברך רק כאשר יש תרתי: יום חדש + הפסק של שינה. לפי זה מי שישן בערב שבועות, יוכל לברך ברכות התורה בתפילת שחרית אחרי תיקון ליל שבועות, שהרי ישן ועשה הפסק לשיטת הרא"ש והגיע יום חדש לשיטת ר"ת.